

ZBORNİK ESEJA

Šokačko kolo u (post)pandemijskom vremenu: stanje i perspektive

Nakladnik
KUD „Tomislav“ Donji Andrijevci

Za nakladnika
Tomislav Jagnjić

Adresa nakladnika
**Trg kralja Tomislava 5,
35214 Donji Andrijevci
kudtomislav.donjiandrijevci@gmail.com**

Urednici
Marija Gačić i Matej Vinarić

Ovitak
Heritage Chaser

Prijelom i tisak
TDA Slavonski Brod

Naklada
100 komada

ISBN 978-953-50350-0-8
CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku pod brojem

150624002

Tisak zbornika omogućili su: Ministarstvo kulture i medija Republike
Hrvatske Općina Donji Andrijevci

Donji Andrijevci, 2022.

Šokačko kolo u (post)pandemijskom vremenu: stanje i perspektive

ZBORNIK ESEJA

KUD „Tomislav“ Donji Andrijevc
Donji Andrijevc, 2022.

Sadržaj

Uvodna riječ

Tvrtko Zebec: *Šokačko kolo: bogatstvo u raznolikosti – vrijednost identiteta*

Ljubica Gligorević: *Nepresušnost šokačkog kola*

Marija Gačić: *Šokačko kolo: današnjem društvu potrebna kulturna praksa*

Tomislav Livaja. *Sudbina solista unutar kola u sutrašnjici*

Matej Vinarić: *Šokačko kolo – relikv prošliosti ili živa baština?*

UVODNA RIJEČ

Okrugli stol „Šokačko kolo u (post)pandemijskom vremenu: stanje i perspektive“ održan je 30.9.2022. u Donjim Andrijevcima uz financijsku potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske te Općine Donji Andrijevi, a u organizaciji lokalnog KUD-a „Tomislav“. Ovaj Zbornik eseja, rezultat je izlaganja govornika te žive rasprave s prisutnim predstavnicima zainteresirane javnosti. Govornici, ujedno i autori eseja, izložili su svoja razmišljanja kao stručnjaci etnolozi, povjesničari i umjetnici, koji svoj stručni i znanstveni interes usmjeravaju prema proučavanju, očuvanju i prenošenju nematerijalnih kulturnih dobara.

Cilj okrugloga stola bio je s javnošću podijeliti mišljenja i iskustva stručnjaka o različitim praksama šokačkoga kola radi stjecanja dojma o trenutnom stanju ovoga kulturnog dobra te o perspektivama šokačkoga kola u bliskoj (post)pandemijskoj budućnosti. U dijalogu s prisutnima, zaključeno je da pandemijska ograničenja nisu utjecala na spontane prakse očuvanja i prenošenja šokačkoga kola. S druge strane, više puta je istaknuto kako je scenski život ovog nematerijalnog kulturnog dobra u posljednje dvije godine bio izravno ugrožen, radi ograničenja koja su u potpunosti obustavila rad kulturno-umjetničkih društava. Unatoč tome, prisutni su utvrdili da se za budućnost šokačkoga kola ne treba bojati. Njegova sposobnost za uključenjem svakog pojedinca u kolektiv, daje sigurnost da će ono opstati ne samo kao svjedok minule tradicije, nego kao suvremena kultura koja ne isključuje nikoga, nego svakome daje mogućnost sudjelovanja i izražavanja.

U tekstovima koji slijede, sabrana su razmišljanja autora koji žele dati svoj doprinos proučavanju šokačkoga kola svjesni činjenice da je kolo u Slavoniji još uvijek samorazumljivo i prisutno u mnogim trenucima života lokalnog stanovništva, a s druge strane, ne tako često u suvremenoj stručnoj i znanstvenoj produkciji. Počeli smo, stoga, s uspješnim dijalogom s lokalnom zajednicom koju čine nositelji ovoga kulturnog dobra. Želimo da ovaj zbornik bude trajni dokaz tome da ta ista zajednica aktivno promišlja vlastitu baštinu, njeguje je i želi joj osigurati opstanak u sadašnjosti za budućnost.

Urednici Marija Gačić i Matej Vinarić

dr. sc. Tvrtko Zebec

Institu za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Šokačko kolo: bogatstvo u raznolikosti - vrijednost identiteta

Početkom 1980-ih godina dr. Ivan Ivančan objavio je analizu 175 plesova u Slavoniji i Baranji kao doprinos međunarodnoj diskusiji o najmanjem dijelu plesa, *motiv*u, odnosno, kako se on založio za pojam, o *taktmotivu* (Ivančan, Ivan. 1981. Indeks plesnih motiva kola u Slavoniji i Baranji. *Rad 23. kongresa SUFJ, Slavonski Brod 1976, Zagreb, 229-255*). Iako se nije lako snaći u toj analizi i možda je iskoristiti u suvremenom kontekstu izvedbi, važno je znati da je stručno mišljenje uvijek isticalo važnost varijabilnosti, brojnosti inačica jer to pokazuje kreativnosti pojedinaca i zajednice, njihove osobne i zajedničke sposobnosti i osjećaja za izražavanjem osjećaja.

Fotografija 1. Uprizorenje šokačkih svatova KUD-a „Tomislav“.
Fotograf: Dražen Bota, 2021. godine

Velika je vrijednost u tome što je upravo šokačko kolo živa, suvremena kultura stanovnika Slavonije, Baranje i Srijema. Znaju ga *igrati* stariji i mladi, a *igra* se u najrazličitijim prigodama, u svakodnevnom životu i osobito u svim svečanim prigodama. Prema izigravanju koraka prepoznaju se izvođači međusobno pa ako se i osobno ne poznaju, mogu prema koraku znati iz kojega sela u okolici su se zatekli u istome kolu. Doduše, te su razlike u suvremenosti sve manje jer scenska je prezentacija umnogome utjecala na ujednačavanje razlika, ponajviše zbog toga što se čini da koraci u kolu moraju biti jednako izigrani, otplesani.

Upravo se u tom scenskom kontekstu često zaboravlja na kreativnost pojedinca, ne samo voditelja skupine ili koreografa, nego na kreativnost svakoga pojedinog plesača i plesačice. Ako su imali sreću pratiti prigode u obitelji i učiti neposredno od svojih starijih, mogli su naučiti korake upravo onako kako se tradicija prenosi. Oni “malo manje sretni” naučili su korake u školi ili kulturno-umjetničkome društvu ili udruzi. Ovisno o voditelju koji može biti pravi lokalni i dugovječni znalac, ali isto tako i netko tko je naučio korake u gradskome društvu pa s iskustvom i vremenom postao voditelj seoskoga društva, i članovi toga društva uče i prenose svoje znanje na mlađe članove. Tim se putem u izigravanje koraka lako umiješa i neka novost ili promjena tradicije pa je stoga često prihvaćeno mišljenje, koje može biti stereotipno, ali iznimke potvrđuju pravilo, da je bolje kad lokalna društva vode domaći znalci, često stariji i iskusniji članovi društava koji su to svoje znanje naslijedili neposredno od svojih sumještana. To naravno, nije uvijek pravilo, ali češće se pokazuje boljim rješenjem. Ni u jednom, niti u drugom slučaju, ne treba biti krut i svojim pristupom i tumačenju ili poduci izigravanja koraka odbijati mlade, nego upravo suprotno, važno ih je pridobiti na tu slobodnu aktivnost jer ona jest vrijedna uloga truda i vremena...

Okrugli stol na kojem raspravljamo o dobrim i lošim iskustvima oko šokačkoga kola, njegovoga prenošenja na mlade i općega stanja u vremenu nakon pandemije te kojekakvih životnih teškoća s kojima se susrećemo u suvremenosti, rekao bih i one najgore za sve – lošom demografskom slikom i brojnim iseljavanjem sa sela, trebala bi skrenuti pozornost na vrijednost šokačkoga kola koje jest opće prihvaćeno kao važan simbol hrvatskoga

identiteta u Slavoniji, Baranji i Srijemu, koji je rasprostranjeniji od samoga pojma Šokaca, kao etničke grane koja se prostire i šire od Hrvatske, u Bosni i Bačkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj, usko povezane s katoličkom vjerom.

Fotografija 2: KUD „Tomislav“ Donji Andrijevići uprizoruje šokačke svatove. Fotograf: Dražen Bota, 2021.

U *šokačkom kolu* izražavaju se osobni ili opći stavovi, kritike ili pohvale sebi, drugima ili društvu općenito. Važno je mjesto komunikacije svih članova zajednice bez dobnih ili kakvih drugih podjela, koja se teče u različitim smjerovima, no uvijek s pjevanjem deseteračkih dvostiha ili dinamičnih recitativnih izvikivanih poskočica, često uz pocikivanje žena i djevojaka. U pjesmi se ističu *počimalje*, žene koje predvode pjesme ili prvi pjevači, za kojima svi sudionici ponavljaju tekst. Deseterački dvostihovi *šokačkog kola* danas su se gotovo izjednačili s bećarcem, pa se često mogu čuti tekstovi koji prate aktualna društvena zbivanja. Proces kreiranja novih poskočica više nije toliko živahan tako se u *šokačkom kolu* mogu čuti uglavnom njihove starije varijante. O tim iskustvima valja govoriti ne bismo li potaknuli sve one koji se pronalaze u kolu kao mjestu koje jest njihovo, o kolu kao načinu izražavanja u kojem se ne osjećaju sputano, nego slobodno i kreativno.

mr. sc. Ljubica Gligorević
etnologinja, Vinkovci

Nepresušnost šokačkoga kola

Za Šokca, Slavonca, Srijemca, Baranjca, *kolo*¹ kao narodni ples i *igranje u kolu*, važno je već od samoga odrastanja, vremena adolescencije. Znanja su se usvajala, sposobnosti i vještine intenzivirale preko djevojačkih, momačkih i zajedničkih druženja i zabava. Udajom i ženidbom, odrastanjem djece, brojnim obvezama kroz život, *igranje u kolu* u tradicijskoj kulturi u prošlosti ovog našeg područja smanjivalo se i s godinama prestajalo prema nepisanim pravilima određene zajednice.

Fotografija 1. Kolo na *Rokovo* nakon *večernjice*, Rokovci, 1937. godine

---

¹ Od ovih pojmova nastali su pojmovi: koreografija – opisivanje i danas češće osmišljavanje plesnih oblika i inačica, pa se osoba koja to radi zove [koreograf](#); [koreologija](#) – znanost koja se bavi proučavanjem plesova, njihovim nastankom, razvojem itd., i [etnokoreologija](#) – proučavanje narodnih plesova.

Kolo se igralo nedjeljom uz gajde, ali i egede, samicu, frulu ili dvojnice nakon velike mise ili svecem poslije večernje ispred crkve, na krstopuću u po' sela, ili prid birtijom, ali i u čijoj sobi, za poklada, u svatova, za krizme u selu, na večer u mobi, na divanu... U poslen dan išlo se u kolo samo na večer. To je bilo kad tko diže kuću ili kaku drugu zgradu. Kolo se nije igralo za adventa od sv. Andrije do sv. Tri kralja, kao i za korizme od Čiste sride do Markova. U vremenu između, pjevalo se i igralo kako je tko htio i želio. Djeca su igrala u kolu u pokladama i na blagdan Spasova, nakon običaja obilaženja kuća po selu.

*Kako igram da igram,
Samo da se naigram!²*

Oko kola su se svi skupljali, cijelo selo: i staro i mlado. Starije žene su razgledavale ruva na djevojkama, ali su i birale snaju kod kola. Mnoge žene su i oplakale svoju sreću, zbog muževa koji su voljeli ići u kolo, ali tamo pronašli i drugu, njenu inoču.

Kolo je narodni skupni ples, poslije društveni i umjetnički ples. Postoje mnogobrojne vrste i podvrste kola, koje se razlikuju po broju, sastavu (muško, žensko, mješovito) i poretku plesača. Osnovni je poredak krug, koji može biti zatvoren, otvoren, dvostruk, jednostruk, spojen ili nespojen (ako se rukama izvode neke popratne radnje). Kolo katkad prelazi u parove ili trojke. Kola se razlikuju i po broju koraka u plesačkoj frazi i načinu plesanja (trčanje, poskakivanje, drmanje...). Kretanje plesača također je različito: na mjestu, prema naprijed, prema natrag, u lijevo, u desno, u koso, po kružnici i drugo. Kola se razlikuju i tempom, koji može biti jednak kroz cijeli ples ili različit u pojedinim njegovim dijelovima. Kolo se može plesati uz vokalnu, instrumentalnu (gajde, lijericu, tambura, bubanj, instrumentalni sastavi...), vokalno-instrumentalnu pratnju ili bez glazbene pratnje (nijema kola). Kola se također razlikuju po vremenu i prigodi izvođenja (proljetno, mrtvačko,

---

² Aluzija iz prošlosti vrsnih starijih igrača kroz bećarac za one mlađe koji se tek poučavaju igranju u kolu.

vuzmeno) i po kraju nastanka (ličko, slavonsko, srijemsko). Raznolikost se kola očituje i kroz njihove nazive: drmeš (po načinu plesanja); dvojka, četverac (po broju koraka) ili djevojačko kolo, momačko kolo (po sastavu plesača). U nekim hrvatskim krajevima kolo nije bilo samo naziv za ples nego i za skup koji pleše, odnosno za plesni događaj u cjelini, koji je u seoskim sredinama imao značajne društvene funkcije (kolo je primjerice bilo mjesto upoznavanja mladeži te izabiranja budućih bračnih drugova). (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32444>)

Za mlade Šokce i Šokice zna se da su vrlo rado igrali i odlazili k *gajdama*, kako se to znalo reći, uz koje se najčešće igralo kolo. Ne samo cure i momci, već i mladi oženjeni ljudi i *snaše*. Kad se djevojka ispiše iz škole i otkrije glavu, već je mogla u kolo, jer je tada prava djevojka spremna za udaju. Evo što o tome piše Josip Lovretić:

Prave divojke smiju u kolo, doklegod divuju. Baš, ako se koja divojka ne će udavati, pa pokrije glavu, a ne češlja više pletenicu, ona ne ide više u kolo, kad pokrije glavu. Ne zamira joj se, ako ide, ali ni sama ona ne će. Svaka mlada, kojoj je dobro kod kuće, koju svekrva dobro pazi, koju čovik voli, ta ide u kolo... Što je žena dulje udana, to manje ide u kolo... Dica priraščuju, pa nije pristalo. Slabo već idu žene u kolo, kad dicu pošalju u školu. Onda su nove brige, pa nije igra na pameti. Samo se ipak ženi ne zamira, ako ide ob dan svecem u kolo, doklegod se u zlato zavija. Kad žena pokrije glavu, više ne ide u kolo.(Lovretić 2016:451)

Zna se kako je u prošlosti bilo i različitih odstupanja. Znale su *reduše* poigrati u svatovima, *svekrva* kad se djevojka treći put *navijesti* u crkvi, za *moba*, ali i staro i mlado, kad mladu izvedu prvi put pod *zavojem* iz *kućara*.

A za muškarce Josip Lovretić je zapisao:

U kolo ne idu muški prije, dok se ne počnu opremljati, a opremljaju se istom od šesnaeste godine. Onda smiju u svako kolo, ko i divojka. Kad se momak oženi, ide u kolo, dok mu žena mladuje, ali ide s njom. Posle idu poslani ljudi za poslom, a ne misle na kolo. Čestit čovik se više ni ne opremlja u svilu i u zlato, kad ženino mladovanje prođe. Baš, kad-tad, ako je bio na večernji,

može se posli večernje u'vatiti i u kolo, ali i to ne smije pričesto, jer već žale ženu, da je pošla za vitrena čovika.. Kad se čovik vrati iz soldatije, već nije pošten, ako ide gajdama. Ni'ovi parnjaci, koji nisu bili soldati, ne 'vataju se u kolo glede nji. Al zato je u svatovima nji'ovo carstvo: nema se kad ni jest, ni pit, već udri igraj, ko da se je najmio, da mlogi mora otić kući da se prisvuče, jer se košulja na njemu ko močilo smočila. ... Kogod igra ko nebriga, ruši mu se temelj kućni. (Lovretić 2016:452).

Zasigurno da u prošlosti po selima nisu baš svi, posebice muškarci imali interesa i bili vični igranju u kolu. Takvi oženjeni najčešće su onda branili i svojim *snašama* odlazak na takva druženja, najviše iz ljubomore da će se družiti s onima od prije udaje.

Josip Lovretić je zapisao krajem 19. st., s refleksijom na polovicu 19. st., kako su se i *hvatali u kolu*. U Otoku najviše tako da zataknu svoju desnu ruku, dva prsta kažiprst i veliki prst za tkanicu ili *kajiš* ili *ćemer* desnog suigrača pred njegovu lijevu ruku, a njegova lijeva ruka je ovom za tkanicom za njegovom desnom rukom. U Privlaci se najčešće zagrle oko ramena, „ko što pijani igraju“. U nekim selima uhvate se u kolu s jedne i druge strane za ruke s drugim suigračem i tako se *isprikrižaju*. Hvatali su se u kolu *ljudi za se, žene za se*, djevojke među sobom, kao i momci među sobom. Zaljubljene cure i momci hvatali su se tako da su jedno drugom nasuprot kola kako bi se mogli gledati i očima „razgovarati“;

*Ne 'vataj se, diko, ti kraj mene,
Već spram mene, da gledam u tebe!*

Po slavonsko-srijemskim i baranjskim mjestima u prošlosti se najčešće igralo *obično kolo* ili *kolo* ili *taraban*, kako se gdje nazivalo. Danas je to *šokačko kolo*, s puno inačica i *cifri* od sela do sela. Uz to se kolo najviše pjevalo, *nadpjevalo*, *nadlajavalo*, podcikivalo, podvikivalo, podbadalo i prkosilo. Omiljena kola u prošlosti bila su i: *Mista, Dorata, Maje, 'Ajd na livo, 'ajd na desno, Čape, Pargara, Trese, Jule, Vrepca, Magarca, Joj, joj, Same...*

Za Otočanke se kaže kako su igrale visoko, a u brojnim selima kao da šeću – nisko. Unatoč svim nepisanim pravilima, svaka posebice ženska osoba imala je i svoj stil: bez previjanja tijela, s dizanjem i spuštanjem *k'o šiba iz vode* ili podrhtavanjem cijelim tijelom, kidanjem i uvijanjem *k'o tičica na grani, kad sa sebe rosu otresa...*

Fotografija 2. *Ljelje* iz Gorjana i šokačko kolo, 2019., snimila Ljubica Gligorević

Fotografija 3. KUD *Slavko Janković* Rokovci-Andrijaševci na 55. Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, 2021., snimila Ljubica Gligorević

Na području istočne Hrvatske u današnje vrijeme šokačko kolo³ je svojevrsni simbol i *brend* plesne tradicijske kulture. Ovaj ples izvodi se uz pjesmu i instrumentalnu pratnju i svako mjesto ima svoje inačice i *šare*. Vještina izvođenja i danas se prenosi usmenom predajom. Postoje brojni zapisi glazbe te nešto manje zapisa plesnih koraka. U prošlosti se izvodilo uz *gajde* ili tambure *samice*, a tijekom 20. stoljeća počinje se izvoditi uz pratnju tamburaškog sastava. Naziv šokačko kolo uvriježio se u drugoj polovici 20. stoljeća, uslijed scenske primjene te je i danas na terenu poznat i opće prihvaćen pojam. Naziva se još i *taraban*, *drmeš*, samo *šokačko* ili jednostavno – *kolo*. Nema KUD-a ili Udruge koji ga i danas u

---

³ Šokačko kolo upisano je 6. prosinca 2018. u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z – 7246. Nositelji ovog zaštićenog dobra su: ZAKUD Vinkovci – Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, SAKUD Đakovštine – Savez kulturno-umjetničkih društava Đakovštine i FOLKLORNI ANSAMBL BRODA, koji okupljaju brojne KUD-ove i Udruge, koje ga izvode. Nositelji su i drugi KUD-ovi i Udruge koji nisu unutar ovih zajednica, a u svom programu izvode šokačko kolo.

postpandemijsko vrijeme scenski ne izvode i to najčešće na samom kraju svoga programa kao nešto osobito i reprezentativno, uz pjevanje *bećaraca*. Na različitim svečanostima, prije svega svatovskim, ali i brojnim drugim s tradicijskom podlogom, *šokačko kolo* se nerijetko izvodi spontano uz tamburaše i uključenost zainteresirane publike. Upravo tada se može pratiti različitost igranja ovoga „živoga“ *kola*, prema tome odakle sudionici dolaze i gdje su usvajali svoja znanja i vještine, jesu li koraci sitni ili su izraženiji i dinamičniji, radi li se *počučanj*, ima li *šaranja*, *prebiranja* nogama, ulaza prema sredini kola i vraćanja unazad pa njegova širenja... Tako se može pratiti šarolikost izvedbi u njegovoj konstrukciji spontano uključenih igrača, ali i *svirača* unutar kola te stvaranje manjih *kola* unutar velikoga.

Na *Vinkovačkim jesenima* posljednjih godina, nakon *Svečanoga mimohoda* spontano se stvaraju šokačka kola na više mjesta od mlađih i starijih sudionika iz svih krajeva, tako i publike, kod glavne pozornice u Pješačkoj zoni, na raskrižjima, kružnom toku i najveće na stadionu *HNK Cibalijske Vinkovci*. Obećavajuće za šokačko kolo i njegovu širu revitalizaciju u našem suvremenom vremenu.

Fotografija 4. Veliko šokačko kolo na završetku 54. *Vinkovačkih jeseni*, 2019., snimila Ljubica Gligorević

Fotografija 5. S priredbe u Ivankovu, 2022., snimila Ljubica Gligorević

Fotografija 6. KUD Šokadija Stari Mikanovci, najuspješnije predstavljeni na FV 57. Vinkovačkih jeseni, 2022., snimila Ljubica Gligorević

Fot. 7. Veliko i malo šokačko kolo na završetku obilježavanja 11. godina rada udruge *Vrijedne ruke* Vinkovci, 2022., snimio Tomislav Jonjić

LITERATURA

Gligorević, Ljubica. 2008. Folklor i scena. U: *Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima*. Institut za etnologiju i folkloristiku, biblioteka Nova etnografija / Hrvatsko etnološko društvo. Zagreb. 163-175.

Gligorević, Ljubica. 2012. Vukovarsko-srijemska folklorna društva i tradicijske priredbe. U: *Monografija VSŽ Prostor, ljudi, identitet*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – VSŽ. Zagreb – Vukovar. 311-318.

Lovretić, Josip. 2016. *Otok*. Hrvatski pretisci, knjiga broj 2. Privlačica d.o.o. Vinkovci

IZVORI

kolo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32444> Pogledano 25. 7. 2020.

kolo (ples) [https://hr.wikipedia.org/wiki/Kolo_\(ples\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Kolo_(ples)) Pogledano 23. 7. 2020.

**Marija Gačić, magistra etnologije i kulture antropologije
Heritage Chaser, obrt za promidžbu i savjetovanje u kulturi**

Šokačko kolo: današnjem društvu potrebna kulturna praksa

Razmišljanje o suvremenosti šokačkog kola započet ću priznanjem da se kao etnologinja i Šokica radije uhvatim u kolo *igrati* nego sa strane pasivno promatrati i izvoditi zaključke. Srećom, etnološka metodologija uspješno je riješila taj problem metodom sudjelovanja s promatranjem. S obzirom na to da je to proces koji uključuje praktično iskustvo, ali uz snažne misaone procese promatranja samoga sebe, s ciljem boljeg razumijevanja ostalih članova zajednice i njihovih praksi, i moje razmišljanje će biti slojevito. Praksu *igranja* šokačkog kola usvojila sam još kao djevojčica odrastajući u Donjim Andrijevcima i pohodeći s roditeljima brojne svatove gdje sam učila prve korake kola. Dodatnom usavršavanju plesачkih sposobnosti pomoglo je uključenje u rad KUD-a „Tomislav“, a kasniju nadogradnju ovog umijeća potaknuo je stručni interes za plesne varijante, napjeve itd. Promatranje šokačkog kola kao suvremenog fenomena nije pretjerano zastupljeno u etnološkoj literaturi. Opisali su ga etnografi poput Josipa Lovretića, Marijana Markovca i ostalih. Istaknuli su njegovu društvenu funkciju, a kasnije je bilo sasvim logično da se upravo šokačko kolo nađe na repertoaru svih KUD-ova iz Slavonije, Baranje i Srijema. Potvrdilo je to važnost šokačkog kola za identitet Šokaca koji su kroz narodne nošnje, pjesme i plesove predstavljali na sceni.

Fotografija 1: KUD „Tomislav“ Donji Andrijevcu izvodi šokačko kolo na koncertu u HNK-u u Zagrebu 2013. godine. Izvor:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=491862787579417&set=a.491857334246629>

Istovremeno je šokačko kolo živjelo svoj spontani život i preživjelo do danas. Priznanjem šokačkog kola kao nacionalnog nematerijalnog kulturnog dobra, postali smo svjesni da je ono živo i danas te da je jednakovrijedno scenskim izvedbama. Ovo kratko razmišljanje, upravo se i vrti oko spontanijih izvedbi šokačkog kola u različitim prigodama, poput seoskih slavlja, svatova i drugih privatnih proslava. Interes su mi privukle spontane izvedbe kola u prigodama u kojima ono nije nužno, a često niti očekivano. To su manja slavlja poput prvih pričesti ili drugih manje svečanih situacija u kojima se nađu tamburaši ili harmonikaši i u nekom trenutku zasviraju šokačko kolo. Postalo mi je zanimljivo promatrati te izvedbe, i u njima sudjelovati, te promatrati učinke koje praksa šokačkog kola izaziva kod

sudionika. Promatrala sam šokačko kolo kroz prizmu afektivne prakse koja kod sudionika izaziva određene promjene u ponašanju, atmosferi itd. Kada zasniva šokačko kolo, rijetko tko može ostati sjediti. Na primjer, u svatovima je zamjetan veći broj praznih stolaca za stolovima kada zasniva kolo, a ukupna atmosfera se u trenu transformira.

Fotografija 2: Djevojčica uči igrati šokačko kolo na prvoj pričesti.
Snimila: Marija Gačić, 2022.

Iz ovih nekoliko jednostavnih primjedbi, moguće je zaključiti da šokačko kolo i danas ima funkciju društvenog agensa, tj. faktora u društvenom događanju, jer stvara posebno zajedništvo. Ta njegova funkcija je izmijenjena u odnosu na model društvene funkcije šokačkog kola u prošlosti, kada je pjevanje u kolu imalo svoju komunikacijsku funkciju. Ta se funkcija danas ublažila, ali ne i u potpunosti izgubila. No, u današnjem svijetu u kojemu smo u potpunosti ostali bez plesova, šokačko kolo je ostalo kao jedna od rijetkih prilika za kolektivno upuštanje u (tradicijisku) praksu

plesa. Samim time, čini mi se da je šokačko kolo danas postalo poveznica između prošlosti i sadašnjosti, jer ne moramo biti u narodnoj nošnji da bismo zaigrali kolo. Ono nije rezervirano samo za pozornice i smotre folkloru, ali istovremeno će se kolo, uz svoje suvremene izvedbe, naći redovito na repertoaru slavonskih, baranjskih i srijemskih KUD-ova.

Fotografija 3: Spontano šokačko kolo na ulicama Vinkovaca uz svirku tamburaša iz obližnjeg kafića tijekom Vinkovačkih jeseni 2022.

Izvor:

<https://www.facebook.com/VinkovackeJeseni/photos/5446716148747583>

Ovo razmišljanje o suvremenoj funkciji šokačkog kola u društvu potaknulo me nedavno promatranje jedne spontane izvedbe šokačkog kola na seoskoj svečanosti u kojemu su stotine ljudi igrale kolo. Zamijetila sam da se kod ulaženja u kolo, hvatanja u kolo, ne radi pretjerana selekcija, osim kod pjevača koji žele stati uz osobe koje će ih uspješno popratiti u drugom glasu. Bez obzira na tko će zapjevati pjesmu u kolu, pjevač od ostatka sudionika manje ili više uspješno dobiva svesrdnu podršku. Promatranjem ove konkretne izvedbe na seoskom slavlju, uočila sam jednog sudionika kola koji

inače pripada marginaliziranoj društvenoj skupini u lokalnoj zajednici u kojoj živi, ali u *igranju* kola, on je bio ravnopravni sudionik. Kad je zapjevao, cijelo kolo ga je pratilo pjesmom i ni po čemu se nije moglo zaključiti da ta osoba u životu zapravo doživljava određenu razinu diskriminacije. Potaknulo me to na razmišljanje o kolu u dva smjera: prvi je bilo zaključak o tome da je šokačko kolo jedan predivan suvremeni društveni fenomen koji briše granice društvenog statusa, što ga u današnjem vremenu čini ne samo privlačnim nego i potrebnim. U drugom smjeru sam razmišljala u smjeru filozofske dihotomije: je li taj život koji se odvija u kolu pravi život, ili je to u tom trenutku samo jedna izolirana, naizgled stvarna, ali zapravo scenska izvedba. Postaje li prostor u kojem se kolo igra, bez obzira na prigodu, zapravo pozornica, a mi izvođači/glumci, ili je to kolo, i mi u njemu, jednako stvarno kao i sve ono što se odvija prije i nakon toga kola.

Ovo kratko promišljanje može biti dobra podloga za opširniji rad o suvremenim aspektima šokačkog kola i, moguće je, dati odgovor na navedena pitanja. Razmišljanje ću završiti zaključkom da je važno i vrijedno isticati šokačko kolo kao današnjem društvu potrebnu kulturnu praksu.

Tomislav Livaja, prof.
Sarvaš

Sudbina solista unutar kola u sutrašnjici

Pandemija Covid-a 19 zadala je popriličan udarac Kulturno-umjetničkim društvima, ali ona nije usmrtila šokačko kolo⁴ (u daljnjem tekstu samo kolo) koje je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro, nego je tek ukazala da su neke tekovine kola pa i folklor na respiratoru već odavno.

Što je uopće kolo? Što je uopće ples? Čemu uopće ples u kolu služi? To su prva pitanja na koje moramo pokušati dati odgovor kako bi shvatili ima li za takve potrebe mjesta u 21. stoljeću. Ples je raširen po svim kulturama u svijetu kao fino i sinkronizirano umijeće jedinstva pokreta tijela i uma. U starini se vjerovalo da tijekom plesa, plesač ili plesačica tijelo predaju nekom izvanjskom entitetu i energiji, prepušteno nevidljivoj struji da ga nosi i na taj način ga oplemeni. Ukoliko bi u istom plesu sudjelovalo više plesača takva energija i vjerovanje u takvu dobrobit energije prešlo bi na sve sudionike pa je ples samim tim poželjna radnja kojoj se svi rado odazivaju. Malo prizemnija potreba plesa jest da se fizički približimo drugim jedinkama koje možda smatramo privlačnima, a taktilno ugrožavanje njihove osobne tjelesne sfere u drugim prilikama je neumjesno. Ples omogućuje da se takvi pojedinci zbliže i približe, kao što ptice plesom i pompoznošću jedna drugu zavode da bi kasnije nastavile potomstvo.

Ples u kolu (koturu ili prstenu) i krugu genezom spada u starije tipove kolektivnih obrednih plesova čija je funkcija primarno imala ritualni i magijski karakter. Zajednica u kolu, noseći obrednu odjeću (nošnju) čvrsto zatvarajući prsten i plešući nogama čini bubanj, čijem ritmu se svi podređuju

---

⁴ Šokačko kolo je novi naziv za ples kojeg na ovim prostorima jednostavno zovemo Kolo s pridjevom i prefiksom odakle dolazi (Slavonsko kolo, sremačko kolo, baranjsko kolo) Osim naziva kolo, nazivaju ga još svakojako, a drugi nazivi su i Taraban i Tempa koje ukazuju na dvojaku prirodu ovog plesa; Većinom se igrao u tarabama i prednjim sobama i želja je bila da se pleše što brže i „drčnije“. Vidjeti u kolu da pleše više od 15 ljudi bila je iznimna prilika koja je današnjim voditeljima teško prihvatljiva.

i u njemu uživaju. Svi su tako stopljeni izvanjskim utjecajima ritma i harmonije vjerujući da su usklađeni sa sobom, drugima i prirodom što i jest osnova potrebe svakog rituala. Kako je u pozadini pretkršćanskih vjerovanja uvijek bitka kaosa i reda, kao što je i bitka života i smrti, ples će u tom slučaju uvijek imati i jedan senzualni, seksualni i emotivni karakter, jer da bi nešto umrlo treba se i roditi. Ples je tako uvod u nestalnost odnosa koji vode začecu novog reda, novog života, ples na margini kruga – kao na margini života i smrti.

Danas, pri spominjanju plesa *kolo* svi znaju što se podrazumijeva⁵. Premda pod riječju kolo mislimo na sve plesove zatvorenog kruga. Kolo je jedno od rijetkih plesova koje nema jasnu gore navedenu kultnu osnovu, kao što neka kola izričito imaju; nego je potreba kola upravo u tome da je to ples ovoga svijeta – namijenjen zabavi i omladini⁶. Važnost kola i jest što je uspjelo sačuvati tjelesni, duhovni i socijalni moment kroz stoljeća iako su na njega izvršeni brojni utjecaji i tome nije kraj.

Ples u kolu nema samo umjetničku prirodu u koju danas svi slijepo gledamo. Kolo je psihološki i sociološki fenomen. Nijedan ples ne podiže na noge plesače tako i toliko dugo kao što je kolo te i danas možemo vidjeti živi primjer utjecaja. Plešu ga čak i oni koji ne znaju i ne vole plesati druge plesove, ponajprije zato što ih kolo *ponese*. Kako je onda moguće da su svadbe, zabave i koncerti savršeni primjer kako kolo postoji kao zasebni entitet, a kulturno-umjetnička društva pate od manjka muških članova, mlađih članova i kvalitete kola? I što je uopće kvaliteta kola? Znajući da ih možda nitko ne gleda ili valorizira izvan kola, današnja omladina nema problem uključiti se u nešto što ih intrinzično motivira. Omladinu danas intrinzično ne motivira ples u nekom selu za 30 gledatelja. Motivira ih energija, mladost, nerijetko alkohol i druge pobude. Osim toga, u kolu su svi

---

⁵ Mlađe generacije često za ples Kolo misle na Kukuruzjeće ili bosansko kolo.

⁶ U Istočnom dijelu Slavonije ne kaže se plesati nego *igrati* što i upućuje da je kolo „disco glazba“ onog doba namijenjena mladeži. Stariji zapisi upućuju da se nekoć i držanje u kolu promijenilo jer se u starini u Kolu više igralo u vis i nisu svi ujednačeno igrali pa su se držali *u pas* (Prstom od pojas ili remen) da igrač ili igračica ima više mjesta za pokazati svoje plesačko umijeće.

koji tako razmišljaju, pa je logično da i sami ondje budu. Upravo je to nešto što kolo nije izgubilo iz davnine.

Upravo želja da se kolo kontrolira i nadgleda je i njegova propast. Treba razumjeti da je valoriziranje plesačica i plesača bila normalna pojava i prije, ali se valorizirao socijalni segment, a ne umjetnički. Ples je to bio za mlađu populaciju u kojem se energično, brzo i snažno plesalo uz gajde, samicu ili tamburaški orkestar, a stariji bi promatrali van kola i nerijetko sudjelovali pjesmom⁷. U takvo, mladenačko kolo, nije se hvatao onaj koji ne zna ili koji kvari, jer to bi već zajednica osudila. Takvi koji u kolu vješto igraju i pjevaju istovremeno, ali i stasito nose ruho koje su sami izradili i zaradili, bit će proglašeni najpoželjnijima za osnivanje obitelji. Šokačko kolo nije bilo samo za omladinu, u njega su se mogli i htjeli uključiti i stariji, no tome su trebale biti posebne prigode⁸. Češći je slučaj bio da su se mladi držali mladih, a stariji starih, pa dok su bake kuhale i čuvale nebrojenu djecu, nije bilo prihvaćeno da netko vjenčan i s osnovanom obitelji ide u prednje sobe i mladenačke zabave i takav bi bio na kratko prihvaćen, ali potajno izrugivan i ismijavan. Starije žene i bake sve da su i htjele u kolo, nisu to mogle jer su *vječito iskajivale*, a djedovi su radije gledali po strani i pušili lule i kartali,

---

⁷ Pjevanje u kolu jedno je od najsloženijih tvorbi za svladati u današnjim grupama. Razlog tomu je ideja da se u kolu (svim kolima i plesovima) harmonijski pjevalo višeglasno, no istina je puno prostija; Najčešće plesači, jer su okupirani plesom pjevaju jedan, nekad 2 glasa, premda *počimateljski glas* nužno ne mora ni biti u kolu jer je napjev započeo svirač, gajdaš ili pak netko izvan kola. Kola koja imaju prekide bećarcima još su tim bogatija jer kolo je mogao prekinuti bilo tko prisutan i s bilo kojim glasom (prvim, drugim ili trećim), a ne samo *Počimateljskim* kako se danas uvriježeno misli.

⁸ Svojevrsna je mitotvorina da se instrumentalna glazba na selu mogla sresti svaki dan. Upravo izoliranost od glazbe dovela je do razvitka divnih vokalnih napjeva, a imati tamburaški orkestar ili gajdaša značilo je svojevrsni event kojemu su tada bili svi pozvani sudjelovati. Također, svojevrsna je mitotvorina da se kolo plesalo u najsvečanijoj nošnji – To se moglo vidjeti u iznimnim i rijetkim situacijama: Za crkveni god, Božić, Uskrs ili na veliki svetac ili svatove. Prema pojedinim kazivačicama „*nije bilo tog kola za koje je vridilo ubrljat ruvo*“ pa su nerijetko između završetka mise i plesa u kolu cure i žene išle presvući *gornje odilo* te se obući u nešto *za na drum*. Također, osobno, ne podržavam ideju da se ikakvo kolo plesalo poslije mise običnom nedjeljom jer tko je sa sela zna da je nedjeljno dopodne namijenjeno pripremanju obilnog obiteljskog ručka, a ne plesanju na drumu, a da se *drumbovanju išlo k večeri*, pa bi se ondje moglo vidjeti i pokoje kolo u već *svagdanjijoj modi*.

osim ako pak nisu i sami svirali nekakav instrument. Omladina koja se subotama nalazila na čijalima i nedjeljama *po drumovima* plaćala bi svirače da im sviraju. Nisu to bile zabave kakve mi danas poznajemo. Više je to nalikovalo današnjim kućnim *partijima* pa njima nije nazočio uvijek veliki broj ljudi, a uz ples i pjesmu našao se i pokoji trač, pošalica, ali i pečeni kukuruz, kokice i suho meso. Na tim *partijima*, zatvoreni u *pridnjim sobicama* i čekajući da zima popusti, tu su se kovale zavjere kako će drugarice zapapriti kojoj *inoči* i otpjevati joj u kolu ono što je sljeduje. Na takvim su zabavama doradene poskočice koje sve više izumiru danas. Ondje se stvorila potreba da se samičara ili gajdaša prekine kojim bećarcem⁹ ili pak da se ciči i pocikuje od veselja *pa da komšije imaju šta kazat*. Drugi su pak čuvajući goveda smišljali fantastične priče; da su ih *zabajale vile* pa da su im kazivale kojekakve brojalice i čari što ih ti govedari, samičari i gajdaši donesoše u puk i ondje ga raširiše među pučanstvom. Treći su pak putovali i upoznavali druga sela i druge kulture pa se istim hvalisali.

Takvo kolo gledalo se kao zabava. Tko bolje pleše i pjeva, tko bolje podvikuje¹⁰. Takva su šokačka kola imala umjetničku vrijednost jednako kao nekakav današnji prosječni narodnjački klub. No, kao što iz nebrojenih nogometnih klubova proizlaze talenti i kvaliteta, tako je i iz ovakvih druženja proizlazila umjetnost kojoj se danas slijepo divimo. Ako su sela bila izolirana i narod zatvoren, odakle toliko umijeće pjesme i plesa? Odgovor je bio u samom stilu života. Pjesma je više nego ikoja druga umjetnost bila čovjekov suputnik od davnina. Bilo na paši, na klupčici ili u birtiji, a nedjeljom u crkvi,

---

⁹ Prekidanje kola bećarcem ili napjevom nešto je što ne susrećemo u Srijemu, Bačkoj i Baranji gdje je takvo što bilo sramotno. U navedenim lokalitetima razvijene su popijevke uz samo kolo, a bilo kakvo prekidanje kola značio bi i kraj kola. Na žalost, danas su se srijemska sela „slavonizirala“ pa zaboravila na nekoć divnu, nešto „*svečaniju*“ *sremačku* modu. O tome što bi se pod nazivom bećarac isto moglo nazivati (po meni je to bilo koji napjev koji služi kočoperenju i hvalisanju uz veselje) valjalo bi napisati poduži tekst jer se bećarcem u Bačkoj naziva u svatovima nerijetko i Logovac jer je jednako veseo.

¹⁰ Podvikivanje je način pjevanja kojem se Josip Lovretić posebno divi. Riječ je o poprilično brzo, ritmično i jasno i glasno otpjevanom podužem tekstu kojeg pjeva nekolicina kola plešući, a nekad i svi čime se dodatno podiže moral kola. Podvikivanje bi se moglo usporediti s današnjim *rap* skladanjem i improvizacijom koja je iziskivala vještinu pjevača i pjevačica ali bome i snagu i pamćenje.

svakodnevno se pjevalo i stariji su učili mlade, a ovi bi ih slušali. U crkvama se na *prvoretkinje*¹¹ gledalo s posebnom pažnjom, a momak koji je fino plesao, a uz to bio *još i lip i iz dobre kuće* bio je meta najpoželjnijih djevojaka. Ukratko – isplatilo se biti dobar i kvalitetan. Možda onda o kolu treba raspravljati više kao o društvenom fenomenu, a ne kao o umjetničkom i to je ono u čemu današnja društva griješe. Sceničnost i umjetnost represivno se stavljaju na prvo mjesto što šokačkom kolu nikada ni nije bio cilj. Itekako je bilo kola koja nisu za pamćenje; puna *falša*, lažne veličine, pijanstva pa možda i koje tučnjave. Ipak, kolo je bila komunikacija, a današnja mladež će lako svladati umjetničke izolirane zahtjeve, ali ne i komunikaciju. Upravo manjak socijalne komunikacije među mladima, gledanje svijeta kroz prozor ekrana i društvenih medija, ozbiljna je prijetnja, ne samo kolu i plesu, nego općenito svim socijalnim vrijednostima koje uključuju kolektivnu sinkroniziranost.

Ono što se nekoć smatralo čudnim: introvertiranost, povučenost i plahost – nisu bile najpoželjnije odlike društva. Nerijetko su momci koji su bili povučeni i tihi, stjecali velika bogatstva i bili vjerni muževi dok su oni za kojima su srca iskakala iz bluza postali nasilnici, pijanci i raspikuće. No, unatoč toj recepturi propasti, ovi su mladi veseljaci uvijek bili na hijerarhiji više. Danas se reprezentira, ne prezentira; druženje, šala, uživanje u malim stvarima – društvo voli kopirati, dijeliti, ali i pasivno promatrati. Društvo bi htjelo uživati, ali je učeno da ne snosi odgovornost, jer izbiti neku šalu, otplesati ili otpjevati nešto znači izložiti se, a za to treba hrabrost i odgovornost pa onda društvo radije bira biti pasivni promatrač. Takva izloženost i promatranje tuđih života, iščekivanje nekih grandioznih momenata dovodi do izolacije mladih pa se okreću sveprisutnoj tehnologiji koja je našla suosjećanja i za one najizopćenije.

Kolo nije nekakav entitet koji lebdi u prostoru i čeka da netko ugazi u njega, kolo su ljudi i oni su ti koji će kolo učiniti boljim ili lošijim.

---

¹¹ Pjesmu u crkvi su pjevale Prvoretkinje – mahom djevojke te takve nisu započimale Pjesmu u kolu za neki javni događaj jer bi ih časne sestre i svećenik ukorili. Prije da je pjesmu u kolu otpočimala neka već zrelija počimalja koja odavno nije u prvoretkinjama.

Zaključak ovog kratkog teksta jest da se kolom ne treba više baviti kao umjetničkom tvorbom; ona će doći sama ako je plodno tlo – točnije ako sudionici kola nisu publika nego plesači. Mišljenja sam da je vrhunac umjetničke izvedbe šokačkog kola prošao, ali da je kolo dobilo neke druge interesantne oblike; masivnost, multikulturalnost, digitalnu rasprostranjenost i već sada ga se ne može zaboraviti. Da bi kolo živjelo onako kako većina etnologa, antropologa pa i umjetnika žudi, s mladima treba raditi na komunikaciji. Time se upravo trebaju baviti institucije; vrtići, škole i druge ustanove ali ne i zaboraviti socijalnu pozadinu koju današnja mladež nosi.

Ako već i želimo „sačuvati“ formu nekadašnjeg kola dobro je upotrijebiti dvosmisleno geslo „*Pokaži mi alat, ja ću tebi zanat*“ u kojem treba fokus staviti na pitanje kako, a ne što. Kako plesati i pjevati, a ne servirati i ograničavati što plesati i pjevati. Dakako da je davanje slobode grupi uvijek rizično, ali i to je sastavni dio folklor¹². Svjedoci smo također da se sada kolo vraća svom iskonu; malim grupama ljudi, solističkim glazbalima, zatvorenim zabavama i tako će jedino i preživjeti. Vidoslav Bagur je jednom rekao: Svi ti divni običaji ili će postati endem kojem se teško može svjedočiti, ili će izumrijeti, ili će se pak pretvoriti u vašarski cirkus gdje prestaje njihova duhovna vrijednost.

---

¹² Najzapamćenije kolo koje sam odigrao bilo je sa članovima Kuda iz Gibarca koji nikad nisu briljirali na scenskom nastupu, ali tog suhog ljetnog popodneva, nakon odrađenih nastupa smo se nas desetak odvojili i bosu toliko plesali da se prašina podigla.

Matej Vinarić, prof.
Donji Andrijevc

Šokačko kolo – relikv prošlosti ili živa baština?

Prva folklorna priredba „Smotra hrvatskih narodnih nošnji, kola i običaja“ održana u Slavonskom Brodu nakon Prvog svjetskog rata okupila je seosko stanovništvo i građane Slavnskog Broda na izboru za najbolje nošeno ruho. Smotra se održala 19. lipnja 1932. godine, a osim izbora najljepših narodnih nošnji, Brođani su igrali i kolo. Isto ono kolo koje se prema pisanju Ignjata Brlića igralo na sv. Stjepana kralja (prema „starom“ katoličkom kalendaru) 20. kolovoza svake godine, na „Jelačić placu“ – današnjem trgu Ivane Brlić Mažuranić u Slavnski Brodu. Kolo je igralo od Brlića do Radosavljevića kuće i nazivalo se „brodskim kolom“, a sudionici su bili seljani koji su u Slavnski Brod dolazili na veliki sajam koji se održavao taj dan.

Fotografija 1. Kolo na Jelačić placu u Brodu na Savi, 1898.

Izvor: <https://muzejbp.hr/zbirka-fotografija-kpo/>

Dvije godine od prve smotre održane u Slavonskome Brodu, u ožujku 1934. godine, održana je zabava za građane koji su odjeveni u šokačke narodne nošnje promicali „sveslavenski ples – kolo“. Nisu Brođani prvi koji su prepoznali kolo – tu kružnicu u kojoj se isprepliću plesači i pjevači, jednostavni i jedinstveni korak kola, prebiranje prstiju po gajdama, samici ili tamburama i napjev koji je služio i služi kao jedan od oblika društvene komunikacije. Možda među prvima je važnost kola prepoznao zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac koji za posjet cara Franje Josipa I. i njegove supruge Zagrebu, 1818. godine, priredio *Pleszopiszen ili Svetčano kolo od god.1818*, kako je nekoliko godina kasnije zapisao Franjo Kuhač. Iako je Vrhovac sam osmislio tekst koji se izvodio te ga prilagodio melodiji pjesme *Zaspal Janko pod jablankom* – cilj je izvedbe kola bio pokazati zajedništvo svih hrvatskih građana, seljaka, plemića, političara i svećenstva u nastojanjima ujedinjenja svih hrvatskih krajeva u jednu federalnu jedinicu unutar Austro-Ugarske monarhije. Kako god se mijenjale vlasti, ideologije, društveno-politički sustavi, kolo uvijek ostaje simbol zajedništva. Ako dalje nastavimo promatrati događaje i procese iz prošlosti, uvijek ćemo imati isti koncept: u kolo se hvata većina prisutnih, stvara se neka vrsta izrazito pozitivne energije i komentiraju se društvene aktualnosti ili se slavi šokačka baština i šokački identitet.

Etnolozi Zebec i Gačić pišu kako od pokretanja prvih smotri folkloru u Hrvatskoj (tridesete godine 20.st., u organizaciji „Seljačke sloge“), šokačko kolo doživljava dva sloja izvedbi: spontanu izvedbu koja je dio određenih društvenih događaja i onu scensku. Iako je scenska izvedba prilagođena zakonima scene, umjetničkoj ideji voditelja folklorne skupine ili samim propozicijama smotre, u većini slučajeva će šokačko kolo biti izvedeno na samom kraju izvedbe, te će uz bečarac biti kruna nastupa pojedine folklorne skupine. Spontana izvedba kola opet je dio određenih svečanih društvenih događaja, a oni koji će ga započeti su često osobe koje su članovi folklornih skupina ili svirači koji su zaduženi za stvaranje dobre atmosfere. Razlika u ove dvije izvedbe je u tome što su u scenskoj izvedbi unaprijed dogovoreni tekstovi koji će se pjevati, dok je u spontanom izvedbama svima omogućeno

da otpjevaju bilo koji tekst koji smatraju prigodnim društvenom događaju u kojemu se kolo izvodi. Također, tekstovi koji se izvode na sceni najčešće su u funkciji promicanja baštine i šokačkog identiteta (npr. *Slavonijo dok ti ime traje, / čuvat ćemo tvoje običaje*). I jedan i drugi oblik izvedbe smatramo živom baštinom koja egzistira u suvremenom životu.

Iako i danas postoje različite varijante šokačkih kola, plesne i pjevne, svirači su stvorili i određeni univerzalni melodijski obrazac koji se koristi na smotrama i svečanim društvenim događanjima. Ukoliko krenemo tražiti razloge ovakvih suvremenih procesa, možemo naći više izvora koji su mu uzrok: danas je sve manje svirača koji izvode šokačko kolo pa se nerijetko zna dogoditi da isti svirači nastupaju kao glazbena pratnja za više folklornih skupina iz različitih mikroregija; dostupnost interneta i snimki različitih izvođača koje mlađi svirači kopiraju i unose drugačije melodije u svoje lokalne zajednice (jer su atraktivnije i zanimljivije); seminari folkloru na kojima se poučavaju različite varijante pa voditelji folklornih grupa ponekad biraju atraktivnije varijante kako bi održali interes članova folklorne skupine; manjak znanja i vještina u stvaranju vlastitih, originalnih melodijskih obrazaca. Ovim se procesima djelomično gubi lokalna autentičnost u izvedbi šokačkog kola. Lokalna autentičnost djelomično se zadržala kod svirača na tamburi samici. Prilikom učenja sviranja tambure samice svirači počinju s jednostavnijim kolima i pjesmama, a vrhunac je sviranja šokačko kolo u kojemu svirač najčešće ubacuje svoje vlastite elemente i dijelove – one koje je već čuo od nekoga i one koje on smatra da bi bili zanimljivi i prema kojima bi on bio prepoznatljiv među ostalim sviračima tambure samice.

Na prostoru brodskog Posavlja više je svirača, koje slobodno možemo zvati i narodnim umjetnicima, danas prepoznatljivo prema izvedbama njihovih verzija šokačkog kola. Antun Mutavdžić Grajo iz Lužana, autor je poznatog *Grajinog drmeša* koji se nalazi i na programu našeg Nacionalnog ansambla narodnih pjesama i plesova Hrvatske – LADO. Antun Mutavdžić Grajo nastupao je s Ladom na brojnim europskim i svjetskim festivalima, a za svoje umijeće sviranja dobio je 1978. europsku nagradu za narodnu umjetnost. Na gramofonskoj ploči *Smotre folkloru u Sl. Brodu* iz 1983. godine, snimljeno je Slavonsko muško brzo kolo u izvedbi Petra Jagara na

tamburi samici. Danas ovo kolo izvode Tomislav Livaja iz Sarvaša i mladi samičar Filip Butković iz Sl. Broda. U Donjim Andrijevcima, tijekom 20.st., djelovao je glazbeni pedagog, svirač i narodni umjetnik Šima Seletković, koji je iza sebe ostavio kapitalno djelo *Šimin drmeš*. Ovo šokačko kolo, Šima je izvodio na violini uz pratnju tamburaša. Iz Donjih Andrijevac ostao je još jedan zapis šokačkog kola – *Kolo Šime Vukašinića* koji je živio u Osijeku. Njegovu verziju Šokačkog kola zapisao je Adam Pavić, a Šima je kolo izveo na Državnoj smotri svirača na tamburi samici „Oj samice drvo javorovo, ko te sviro nikad ne bolovo“. Na istoj je smotri, nebrojeno puta nastupio i Ivo Matasović – Strikan iz Velike Kopanice, često uz pratnju violiniste Đure Švaganovića Đambe iz Male Kopanice. Ivo Matasović, samičar, svirač svih tambura i njihov graditelj, također je svirao specifično šokačko kolo koje je danas poznato kao *Šokačko kolo iz Velike Kopanice*. Danas se tom kolu poučavaju mladi svirači tambure samice na Seminaru folklor Panonske zone u Vinkovcima.

Iako je pandemija dodatno potaknula osipanje brojnih folklornih društava na prostoru broskog Posavlja, koji su nositelji scenske izvedbe šokačkog kola, smatram da ono spontano kolo, koje se izvodi u određenim društvenim svečanostima, nije ugroženo. Jedan od najboljih dokaza je i šokačko kolo koje su svirale *Slavonske lole* na završetku 24. Državne smotre svirača na tamburi samici i prvog festivala *Bablje ljeto* u Donjim Andrijevcima 2022. godine. Pun šator veselih folklorša, gledatelja, mještana Donjih Andrijevac i njihovih gostiju stvorilo je kružnicu iz koje je naviralo samo dobro raspoloženje i veselje. Iako možda u spontanim izvedbama trenutno nemamo pojedinaca, kao što su u tekstu već spomenuti narodni umjetnici, i dalje je zajednički naziv šokačkog kola prošlosti, sadašnjosti i budućnosti – zajedništvo svih sudionika istoga!

Nek se spominja i pamti!

97 skupina pjevača 10 Vln.

ko- ga, to- ga mi- je i- grat' naj- mi - li - je, to- ga mi- je i- grat' naj- mi - li - je.

107 *tr* 11

119 1. | 2. 12

128 *tr* *tr*

138 *tr* 13

147 14

155 15

164 1. | 2. 16

170 *tr*

